

EDINOST

Uredništvo in upravnštvo: Trst (3), ulica S. Francesco d'Assisi 20. Telefon 11-57. Dopisi naj se pošiljajo izključno uredništvu, oglaševalcem v denar po upravnštvo. Rokopisi se ne vračajo. Nefrankirana pisma se ne sprejemajo. — Last, založba in tisk: Tiskarna „Edinost“ Poduredništvo v Gorici: ulica Giosuè Carducci št. 7, I. n. — Telef. št. 327. Glavni in odgovorni urednik: prof. Filip Peric.

Kdo je povzročil svetovno vojno?

O povojni prevdi smo v našem listu že večkrat pisali. Svetovna vojna je bila brez dvoma velika nesreča za vse — za zmagovalce in premagane, nesreča, čije posledice še danes prav živo občutimo. Koliko je na svetu družin, ki so v svetovni moriji izgubile družinskega poglavarja ali sina, koliko je po bolnišnicah in sanatorijih po-habljenec, revežev, ki so izgubili roko, nogo, sluh ali vid? In koliko jih srečavamo na vsa-kem cestnem oglu? Koliko je po vsem svetu takih, ki si ne morejo preskrbeti vsakdanjega kruha, ker je vojna spravila države v težke gospodarske krize, iz katerih ne vidimo še rešitve? —

Človek je že tako ustvarjen, da skuša za vsako nesrečo do-pnati vzrok in skuša dobiti krivca, ki je nesrečo povzročil. Od tod dolga povojna pravda: kdo je zakrivil svetovno vojno? Mavricji smo že čitali o kriv-cih. Koliko knjig in člankov je bilo spisanih v povojni dobi, ko-liko spisov, v katerih so države in posamezniki dokazovali svo-je nedolžnosti! Do sedaj smo bili zmerom vajeni slišati, da je bil svetovne vojne kriv nemški mi-litarizem, da je svetovno klanje izkvala prenapetost nemškega cesarja Vilhelma I. Sedaj pa so se pričeli pojavljati tudi drugi glasovi in druga mnenja, ki kažejo, da pada odgovornost za svetovno vojno tudi na druge države, predvsem na Anglijo in na militaristične kroge carske Rusije.

V reviji „Echi e Commenti“ razpravlja italijanski sociolog sen. Achille Loria v daljšem članku o povzročiteljih svetov-ne vojne. Ze uvodoma pravi, da se je po vojni, ko je prečital celo vrsto diplomatičnih publikacij, kmalu prepričal, da pada mno-žo odgovornosti za izbruh sve-tovne vojne na Anglijo, ki je do poslednjega trenutka sistema-tično prikrivala svoj namen postaviti se na stran Rusije in Francije ter je s tem vzpodbu-jala Nemčijo, ki bi se najbrž ne bila vrgla v vojno, če bi bila ve-dela, da se bo tudi Anglija po-stavila proti njej.

O tem se je sen. Loria, kakor pripoveduje, še bolj prepričal, ko je par let po vojni čital v „Echo de Paris“ spomine bivše-ga francoskega poslanika v Berlinu Julija Cambona. Cam-bon je pripovedoval: 26. julija 1914, ko sem bil pri Von Jago-wu, nemškem zunanjem mini-stru, sem mu rekel: „Ali ne mi-slite na ogromno nevarnost, ka-teri bi se Nemčija izpostavila, če bi Anglija posegla v boj ter se postavila na našo stran?“ — „Nikakor ne mislite na to, mi je odgovoril minister; An-glija ima mnogo drugih oprav-kov, ne pa, da bi se bojevala proti nam.“ — Ko sem zapustil Von Jagowa, je nadaljeval Cam-bon svoje pripovedovanje, da se po povrni v svoj urad, sem ob-iskal, kakor je bila moja nava-da, angleškega poslanika Gos-chena ter sem ga obvestil o raz-govoru, ki sem ga imel z nem-skim ministrom. Goschen mi je rekel: „Vid imate popolnoma prav, vendar pa mi je moja vla-da odločno prepovedala, da bi o tem govoril.“

Torej že tedaj, predno se je Anglecem vplih sanjalo, da bo Anglecem vplih sanjalo, da bo angleška vlada sklenila, da se bo bojevala proti Nemčiji. Ni pa hotela, da bi kdo o tem kaj ve-del, ker se je očividno bala, da bi Nemčija v takem slučaju ne vstopila v vojni metež.

Anglija je izbrala prvo prili-ko. In igrala je komedijo, ko je svečano proglašala v svet, da je sklenila bojevati se proti Nem-čiji, ker hoče masčevati potep-tano nevtralnost Belgije.

Sen. Loria pripominja, da s tem se ni rečeno, da bi bila An-glija direktno odgovorna za voj-no in dokazuje na podlagi raz-nih spisov, da nosi glavno od-govornost carska Rusija.

Dunaj, naj bi se avstrijske čete omejile na okupacijo Beograda in kakega drugega mesta, ker bi drugačno postopanje smatra-la Rusija za izzivanje. Vilhelm je skušal tudi do zadnjega pre-pričati carja, naj bi Rusija ne mobilizirala. Kolo, ki se je že zasukalo, se ni dalo več ustaviti. Avstrija je kljub nemškim na-svetom vztrajala pri svoji ne-popustljivosti. Morda bi pa to še ne bilo povzročilo svetovne vojne, da ni načelnik ruskega generalnega štaba general Ja-nusevič, v sporazumu z ruskimi militarističnimi krogi, mobilizi-ral rusko vojsko in to proti iz-recnim ukazom carja. Mobilizi-

rad je proti Avstriji in proti Nemčiji obenem. In tako se je pričel vojni ples.

Krivci svetovne vojne bi torej bili, po mnenju senatorja Lo-ria, na eni strani angleška di-plomacija s svojim spletkarje-njem in podvodnim delom, na drugi strani pa ruski militaristični krogi, ki so s prenapetjo mobilizacijo pospešili izbruh vojne.

S poglavjem o krivcih seveda ni nikakor rešeno vprašanje vzrokov svetovne vojne. Kakor krivcev, tako je bilo gotovo tudi vzrokov več. Glavni vzroki sve-tovne vojne pa so bili brez dvo-ma gospodarske narave.

Proračun prosvetnega ministrstva

Govor poslanca dr. Besednjaka

RIM, 23. (Izv.) Današnja sejo poslanske zbornice odpravlja podpredsednik on. Acerbo ob 16. uri. Ob otvoritvi je bilo navzoče precej pitlo število poslancev. V ministrski klopi je sedel samo naučni minister on. Fedele, v klopi za državne podtajnike pa le on. Bodrero. Po otvoritvenih formalnostih spominskih govori-h in odobritvi raznih dekretov-zakonov prehaja zbornica k razpravi o proračunu minist-rstva za narodno prosveto. Pred tem spominja se on. Acerbo na današnje obletnico ustanovitve fašjev.

Prvi posega v razpravo posla-nec on. Leicht, ki razpravlja o vprašanju visokošolskega po-uka ter predlaga razne tozadev-ne reforme. Govornik opozarja, da število visokošolskega dija-šva vedno bolj peša, kar mora vzbujati v slehernem resne skr-bi. Zato je potrebno podžgati mladino, da se v čim večjem šte-vilu posveča visokoškolskemu študiju. Število službenega o-sobja v knjižnicah je nezadost-no. Po govoru poslanca on. Leichta prevzema predsedstvo onorevole Casertano, na govorniško tribuno pa stopa posla-nec on. Chiarantini, ki razpravlja obširno o vprašanju ljudsko-šolskega in izvenšolskega po-uka. Ker je ura že 7. se čujejo po poslančevem govoru klici, da naj se seja zaključi. Ni pa tega mnenja predsednik on. Caser-tano, ki daja besedo poslancu Besednjaku.

Govor poslanca Besednjaka spremljajo skoro neprestani medklici nekaterih poslancev. Najbolj vroči so poslanci on. Dudan, on. Barbiellini-Amidei in on. Bilucaglia.

„Učiteljsko organizacijo, objave, „Ko sem v svojem poslednjem govoru k proračunu ministrstva za narodno prosveto, pričelja poslanec Besednjak, „kritiziral šolsko politiko vlade napram slovanskemu učitelstvu“ (pos-lanec Dudan: „V Italiji ni slovanskega učitelstva!“) „ter na-vajal, da se sili naše učitelstvo, da vstopi v združeno fašistov-skih učiteljev in da podpiše pis-meno izjavo, s katero popolno-ma odobrava odpravo pouka v materinem jeziku, je naučni mi-nister vzkliknil: „To je laži!“ (On. Fedele: „Seveda!“). „Nekaj mesecev pozneje pa je sam mi-nister on. Fedele razposlal štiridesetnim slovanskim učiteljem, ki se niso vpisali v fašistovsko učiteljsko organizacijo, objave v katerih jim naznanja, da jih namerava odpustiti iz službe. S tem je doprinesel dokaz, da nisem jaz prav nič lažar, ampak da sem govoril čisto resni-co, katere ni mogoče zanikati. Bolj zanimiv, kakor odpuščanje samo, pa je način tega odpu-ščanja. Dočim očita minister ne-katerim učiteljem njihovo na-sprotstvo napram fašistovski učiteljski organizaciji, obdolžuje druge radi njihovih dejanj, ampak radi njihovih misli in čustev. V odpustnih odlokih pravi, da so odpuščeni iz služ-be radi njihovih čustev, ki so nasprotna Italiji. Poleg tega so mnogi učitelji obdolženi, da raz-vijajo propagando proti Italiji in državnim uredbam. Te ob-dolžitve pa so tako splošne in tako samovoljne, da je proti njim absolutno izključena mož-nost obrambe. Obdolženci kveč-jemu lahko zanikajo, toda za-nikanje ni bilo nikdar uspešno obrambno sredstvo. Baš radi te-ga so zahtevali nekateri učitelji,

da se uvede proti njim redna disciplinarna preiskava in da se jim da možnost obrambe, pred-no se jih odpusti iz službe. Kar se dovoljuje največjim zločin-cem, to je naučni minister od-rekel vzgojiteljem našega ljud-stva. Na ta sumaričen način je naučni minister postavil na ce-sto 40 družinskih očetov in 40 družin bo moralo zapustiti svojo rodno grudo ter se izseliti. Ko sem predložil naučnemu mini-stru te tipične slučaje krivičnega postopanja napram našemu učitelstvu, mi je odgovoril: „Kaj hočete, jaz ne morem poznati vseh učiteljev. Jaz postopam na podlagi poročil prefektov in šolskih skrbnikov“. Ko sem se to-za-dnevno obrnil na tržaškega šol-skega skrbnika mi je ta istota-ko odgovoril. „Kaj hočete, jaz ne morem poznati vseh učiteljev v mojem obširnem področju.“ Zato upravičeno vprašujem: Kdo je on, ki vodi šolsko upravo? Kaj so one neodgovorne sile, od katerih je odvisna usoda našega učitelstva? Ne gre se morda za zlobne ovadbe in podla osebna maščevanja? S tem načinom postopanja hočejo šolske obla-sti očividno zadati udarec učitelstvu slovanskega rodu. Pri-padnost k rodu je edini razlog za odpust iz službe.

„Zadostno je omeniti kako postopa tržaški šolski skrbnik rapram našemu učitelstvu. Ni morda moj namen protestirati proti disciplinarnemu postopa-nju in proti suspenzijam od službe, toda absolutno nedo-pustno je, da šolski skrbnik, ki sodi naše obdolženo učitelstvo, sam vedoma krši zakon. Zakon namreč pravi, da sme trajati suspenzija od službe največ 6 mesecev. Šolski skrbnik pa ima navado suspendirati od službe po 1 leto in še več, tekem ka-terega seveda učitelj ne prejema nikake plače in bi moral pogin-ti od gladi, ako bi mu ne po-magali dobri ljudje. Ta politika ima za posledico, da se naši učitelji v vedno večji meri izselju-jejo. Več kot polovica slovans-kega učitelstva iz Julijske Krajine se nahaja v inozemstvu. Naša kultura je v nevarnosti. Šolska zakonodaja je izgnala iz šolskih dvoran naš materinski jezik, sedaj pa podira drugi glavni steber naše kulture s tem, da odpušta slovansko učitelstvo.“ (Min. on. Fedele: „To je ščunvanje!“) „Raznarodovalno postopanje se pod vodstvom mi-nistra Fedele-a vedno bolj po-ostrija. On je prvi naučni mi-nister, ki je prepovedal od četr-tega razreda dalje verski pouk v materinem jeziku, dočim pravi nauk katoliške cerkve, da se mora baš božja beseda propo-vedovati v jeziku vernikov. Ve-ra je sama sebi namen. Čim po-stane orožje v politični borbi proti vernikom preneha biti ve-ra. S podobno politiko se ne kršijo samo koristi katoliške cerkve, ampak se tudi ovira ver-ski in moralni razvoj našega ljudstva. Za svojo versko svo-bodo se bomo borili do posled-njega tudi proti ministru, ki pravi, da je katolik. Ako bi ka-toliška cerkev dovolila posa-menzikom, da se poslužujejo vere v politične svrhe, tedaj bi prenehala biti versoljna in važen faktor v socialnem življenju. Dovolite nam moliti k Bogu in Zveličarju v materinem jeziku, kakor je to dovoljeno vsem na-rodom in vsem tudi najpremi-tivnejšim plemenom.“

V nadaljnjem svojem govoru

primerja poslanec Besednjak delovanje francoske organizaci-je „Foyer française“, radi kate-re se je v preteklem mesecu to-liko vznemiril italijanski tisk, z delovanjem italijanske nacio-nalistične organizacije v Julijski Krajini. Kakor se ta franco-ska organizacija trudi, da z raz-nimi otroškimi vrtni raznarodni otroke italijanskih priseljencev, tako se trudijo tudi v Julijski Krajini, da raznarodno slovansko deo. „Dokler se bodele poslu-ševali raznarodovalnega posto-panja proti vašim sodržavljanom slovanskega rodu, ki niso priseljenci, ampak prebivajo že 1300 let na tem ozemlju, dotlej nimate moralne pravice prote-stirati proti delovanju „Foyer française“. Naš položaj je postal še bolj težak, odkar je bila mo-ralna in duševna vzgoja naše mladine prepuščena edinole fašistovskim organizacijam, ki ne dovoljujejo uporabljanje našega jezika. Od naših nekdanjih prav-ice nam je preostalo edino še domaće ognjišče. Zato pa vihti-mo v rokah drugo mogočno in nepremagljivo orožje. Na naši strani je krvna in plemenska pripadnost naroda, katerega ne bodo zatili niti denar, niti zakoni, niti upravná sredstva in ma-terialna moč države. Jezik na-roda ni obleka, katero se lahko poljubno izpreminja in zame-nja, ampak je globoko vcepljen v zavesti in čustvovanju na-roda. Edino kar lahko dosežete pri naši deci, je votlo in papa-galsko besedenje, ki bo s časom izginilo, ne da bi zapustilo niti najmanjšega sledu v njeni duševnosti. Iz tega razloga se bomo danes še bolj uspešno bo-rili proti vaši raznarodovalni politiki, kakor smo se v pretek-losti zmagovito borili proti sto-letni germanizaciji Avstrije.“

Po govoru poslanca Besednjaka je minister on. Fedele v svo-jem govoru odločno zanikal tr-ditve poslanca Besednjaka. Njegov govor prinesemo v ju-trišnji številki.

Poliet polkovnika De Pineda

RIO DE JANEIRO, 22. (Izv.) Braziljanski državni brzojav sporoča, da bo nadaljeval. De Pinedo svoj poliet jutri, v sredo, ter nastopil prihodnjo etapo svojega poleta v Georgetownu.

PARA, 23. (Izv.) Polkovnik De Pinedo, ki je imel razgovor z zastopniki „United Press“, je izjavil, da se je izvršil njegov polet iz Paragvaja v Manaus brez slehernih težav, toda polet do Para mu je zelo ovirala ne-vihita.

WASHINGTON, 23. (Izv.) Ka-kor poročajo, bosta odletela na-sproti polkovniku De Pinedu ob njegovem prihodu v New Orle-ans dva ameriška zrakoplova, da ga pozdravita.

Albanska zahvala

RIM, 23. (Izv.) Albanski po-slanik v Rimu Džemil-Dino se je podal včeraj v palačo Chigi, kjer je izrazil načelniku vlade vso hvaležnost in priznanje al-banske vlade za politično pod-poro, katero je izkazala italijan-ska vlada Albaniji.

Zanibonijev proces

RIM, 23. (Izv.) V sodnijskih krogih se govori o zopetni pre-ložitvi procesa proti Zaniboniju in tovaršem. To je baje postalo potrebno radi tega, ker je predsednik posebnega tribunala gen. Sanna po svoji bolezni po-treben še nadaljnega požitka.

Klebsberg v Neaplju

NEAPELJ, 23. Včeraj je obis-kal naše mesto madžarski naučni minister Klebsberg. Ogledal si je tudi Pompei.

Poljaka in Nemčija

VARŠAVA, 23. Zunanji mini-ster Zaleski je sprejel nemškega poslanika Rauschera ter mu je sporočil, da se poljska vlada strinja z dogovorom, ki je bil sklenjen med Zaleskim in Stre-semannom v Zenevi glede obno-vitve poljsko-nemških trgovin-skih pogajanj.

Arrestacije v Variavi

VARŠAVA, 23. Notranji mini-ster je razpustil stranko neod-viznih poljedelcev. Izvršenih je bilo mnogo hišnih preiskav. Po-litika je aretirala voditelje stranke in mnogo članov.

Pred končnoveljavno rešitvijo albanskega spora

BEOGRAD, 23. (Izv.) Spor z Italijo se po izmenjanju misli med zunanjim ministrom in za-stopniki velesil presoja popol-noma hladno in mirno. Glasom poročil, ki jih je prejel zunanji minister, odklanja Italija inter-vencijo Družbe narodov, pač pa namerava pristati na jugoslo-venski predlog, da posebna ko-misija preišče zadevo in ugotovi dejansko stanje ter končno sta-vi primeren predlog konferenci veleposlanikov. Jugoslovenska vlada zahteva, da ta komisija ne preišče samo položaja v Jugos-laviji in Albaniji, temveč tudi v Italiji. Zunanji minister je sprejel mnogo inozemskih novi-narjev ter jim podal daljše izja-ve o miroljubnosti jugosloven-ske zunanje politike in o pred-logu glede rešitve tega spora.

Jugoslovenski vojni proračun znaša 645 milijonov manj nego lani

BEOGRAD, 23. (Izv.) Narodna skupščina je danes razpravljala o proračunih finančnega in voj-nega ministrstva. Pri prvi pro-računski razpravi je govorilo šest opozicijskih poslancev, ki so kritizirali proračun, zahteva-vi izenačenje davkov ter odpra-vilo tobačnega monopola v svr-ho kvantitativnega in kvalita-tivnega izboljšanja blaga ter večje konkurence. Pri proračunu vojnega ministrstva je po-dal general Hadžić kot vojni minister svoj ekspozé. Celokup-na zbornica je pozdravila na-stop vojnega ministra. Vojni proračun znaša 2 milijardi 248 milijonov 449 tisoč 25 Din, to je za 645 milijonov manj nego la-ni. Proračun je sestavljen na podlagi načela o štedenju. Mini-ster je polagal veliko važnost na zrakoplovstvo in mornarico. Proračun odgovarja stvarnim potrebam. Minister je primerjal proračun za vojno in mornarico z celokupnimi proračuni drugih držav tedaj konstatiral, da znaša proračun vojnega ministrstva v Franciji 18% celokupnega bed-geta, v Italiji 28%, v Bolgarski 18%, v Turčiji 60%, v Albaniji 41%, v Jugoslaviji pa 20.4%. Stanje oficirjev se poveča za 210 oseb. Rekrutni kontingent zna-ša 95.000 kapralov in vojakov. Jugoslavija ne more razpolagati z mornarico ofenzivnega zna-ja, temveč polaga največjo pozornost na izgradnjo obramb-ne mornarice in zrakoplovstva. Ekspozé vojnega ministra je zbornica sprejela z živahnim o-dobravanjem. Hrvatski feda-listi in Narodni seljaški klub so se izrekli za proračun, in to z ozirom na zunanji položaj. Sku-pine Demokratske zajednice, sam. demokratov in zemljorad-nikov so se izjavile proti proračunu, češ da je vlada posvečala jugoslovenskim vojnim potre-bam premalo pozornosti. Po go-vorih in izjavah še nekaterih drugih poslancev je bil jugoslo-venski vojni proračun sprejet z veliko večino glasov.

Dva umora v Albaniji

BEOGRAD, 23. Iz Tirane poro-čajo, da je bil tamkaj v nedeljo umorjen znan albanski politik Jusuf Sali beg. Sali beg je bil član prejšnjih albanskih vlad in je bil v prejšnjih časih pristajš Essad-paše. Lani ga je Ahmed beg Zogu pozval v Tirano, ven-dar pa je Sali beg kmalu spet prestopil k njegovim nasprotni-kom. Splošno domnevajo, da se gre za političen umor.

Istega dne je bil v Tirami u-morjen trgovec Bandžovi iz Ohrida. Bil je prijatelj Jusuf Sali bega.

Napad na vlak

MEKSIKO, 23. Tristo oborože-nih razbojnikov je napadlo vlak, ki je prihajal iz Lareda.

POMLAD.

Novosti za sezijo v vseh manufakturnih potrebščinah
ROMEO CIPRIANI
Trst, Piazza Goldoni 12
CENE RESNIČNO NIZKE.
Prejini cenj, odjemalce, da mu pošljete s svojim oblikom. Govori se slovensko.

Dogodki na Kitajskem

Nan-king v rokah Kantoncev

Spopadi v Sanghaju
SANGHAJ, 23. Uradna vest naznanja, da je tudi Nan-king padel v roke Kantoncev. Sever-ne čete so se umaknile še pred-no so prišli nacionalisti. Zeno-ske in otroci tujcev so se umak-nili na vojne ladje, ki so izkr-cale več čet vojakov, da bodo branili angleški in ameriški konzulat.

PEKING, 23. General Jang, načelnik generalnega štaba se-vernih čet, je včeraj izjavil, da je bil že pripravljen na polom pred Sanghajem, ker ni mogel z gotovostjo računati na četo Čang-Cung-Čanga in ker je bila fronta preveč obsežna. Rekel je, da ima Sanghaj bolj politično kot strateško vrednost. Padeč Sanghaj ni napravil prevelike-ga vtisa v Pekingu. Severni Ki-tajci se zmerom upajo, da bo končna zmaga njihova.

LONDON, 23. Iz Sanghaja po-ročajo: V inozemskih koncesijah vlada do sedaj še mir. V kitaj-skem delu mesta pa se odigra-vajo grozoviti prizori. Severne čete iz Santunga, ki so sedaj brez vodstva in so prepušče-ne same sebi, so pričele zverinsko postopati proti neoboroženemu prebivalstvu.

Kantonci, katerih predstraže so prišle predvčeršnjim v me-sto, so se sedaj spet umaknile v predmestja, kjer čakajo na pri-hod nacionalističnih čet.

Boji se v nekaterih krajih še vedno nadaljujejo. Od časa do časa je slišati streljanje iz pušk, sem in tje zadoni tudi kak topovski strel.

Trgovina v Sanghaju je para-lizirana in industrija tudi. Šte-vilo stavkajočih stalno narašča. Včeraj so računali, da je kakih 50 tisoč delavcev zapu-stilo delo.

Ob vstopih v evropske konces-ije stoji stalno po več čet na straži. Kitajci ne smejo več pri-hajati v koncesije. Z vseh voj-nih ladij, ki se nahajajo v pri-stanišču, so se izkrcale nove čete, ki so ojačile obrambo kon-cesij, kjer je bilo včeraj progla-šeno obsešno stanje. Oblasti so to odredbo naznanile s posebn-i lepaki, v katerih tujcem pri-poročajo, naj o mraku ne zapu-ščaj več svojih stanovanj.

Iz bližnjih vasi prihajajo ves čas begunci v mesto.

Krvav spopad v Berlinu

med policijo in komunisti

BERLIN, 23. Sinoči je prišlo v Berlinu do krvavega spopada med policijo in komunisti. V znak protesta radi krvavih do-godkov, ki so se odigrali v ne-dolgi obliki konflikta z na-cionalnimi socialisti, so komu-nisti sklicali protestno zboro-vanje. Hoteli so napraviti oh-hod po mestu, a jim je policija zastavila pot. Ker so demon-stranti hudo pritiskali, je poli-cija segla po orožju. Ranjenih je bilo kakih trideset komuni-stov. Med težko ranjenimi se nahaja načelnik parlamentarne skupine v državnem zboru Thaelmann.

Polkovnik Macia zapustil Francijo

PARIZ, 23. V smislu dekreta o izgonu, ki je bil izdan proti njemu, je polkovnik Macia, vo-dja Kataloncev, ki so priprav-ljali vstajo na Španskem, za-pustil danes Francijo in odpo-toval proti Bruslju.

Boji v Meksiku

MEKSIKO, 23. General Padri-go Talamonte je sporočil vojno-mu ministru, da so njegove čete porazile 250 upornikov v državi Colimor. Več upornikov je bilo ubitih in mnogo ranje-nih.

Naročajte „Edinost“

še neka stara ženica, ki je bila baje že dvakrat prisotna pri podobni metamorfozi — spremembi kače v človeka. Zato je ob priliki leta 1885, ko se je mudil na Krasu, sklenil, da jo obišče. Ko pa je prišel na njen dom, je seveda ni našel doma. Tedaj je bil prepričan, da je vse to le vraža. No takrat pa dobi v roke neko knjigo, ki jo je spisal jezuit Martin Bartscher. Knjiga se je imenovala »De Annalibus Noricis«. V knjigi, ki jo je spisal tedaj večji in verodostojni pisatelj, in sicer v oddelku »De Carso« (O Krasu), pripoveduje pisatelj naslednjo zgodbo:

»V neki plemeniti družini v tej kraški deželi so vsi otroci, kar jih je rodila mati, imeli najprej obraz in obliko podobno kači, kakor hitro pa so nekoliko dorasli, so zgubili to obliko in postali podobni človeku.« Tako verodostojni priči je Valvasor skoro verjel. Nadalje pa pripoveduje še sam neko dogodbo, o kateri trdi, da je resnična. Neka čestita kmečka žena, namreč iz Orehovice (Nussdorf) na Pivki, katere ime pa pridno zamolči, je bila leta 1679. kot zakonska žena v drugem stanu (durch eheliche Baywohnung befruchtet worden) in se pripravila k porodu. Pred porodom pa je nenadoma zaspala, zgubila skoro zavest. Ko se je zbudila, se je vsa začudena ogledala okrog sebe in spazila, da ni nič več v drugem stanju. Spoznala je, da je rodila, toda otroka ni bilo nikjer. Začela je klicati sosedo. Ko so ti prišli, jim je ta pripovedovala, kaj se je zgodilo, in navedla, da je bila v tem stanju, da gre tudi v tem slučaju za to, pa da je kača izginila in tako tudi ni otroka. Ta žena je za Valvasorja še živela in imela pozneje še dosti otrok.

In tudi to-le! Takrat za časa Valvasorja so pripovedovali po nekkih krajih na Pivki, da kadar koli sta se prepirali dve ženski, je tista, ki ni imela prav, rodila kačo namesto otroka! S tem bi lahko vsaj strašili ženske »baruf«, ki jih je vse polno, ne samo na Krasu, ampak povsod — tudi danes.

Valvasor pripisuje vse to hudobnosti satanu, ki hoče nagajati človeku. Deloma pa smatra vse za vražo. Na koncu svojega poglavja o Kraševih razlagi ravno v opredelbi »Anmerkungen«, kaj so o tem mislili drugi pisatelji. — S tem končam.

Znanost in umetnost

M. Prezelj: Kemija in mineralogija

za nižje razrede srednjih šol

Po vojni je nastala, seveda ne pri nas, velika potreba po slovenskih učnih knjigah za srednje in strokovne šole. Morebitne prejšnje naklade so bile razprodane in število šol je bilo čimdalje večje. Naravno je tedaj, da so skušali čimprej izpolniti nastale vrzeli. Tako smo dobili (seveda govorim v naslednjem le o knjigah, s katerimi sem se bolj natančno seznanil) 1. 1921. od Alberta Šiča (Trgovsko računstvo za dvorazredne trgovske šole), ki je izšlo kot izvirna knjiga, dočim je le manj dober

in dokaj površen prevod Kreibigove nemške učne knjige, ki se omenja le mimogrede pri nekaterih računskih primerih.

Enako je izdal 1. 1922. Franc Verbič »Blagoznanstvo za dvorazredne trgovske šole« kot izvirni spis; v resnici pa je to tudi skoraj dobesedni, toda obenem precej netočen prevod znane nemške Hassachove knjige. Kjer pa je avtor hotel biti samostojen, se mu je marsikje vrnila pomota; tako na mestu, kjer pravi, da se »to pade« (!) izgovarja »tu pōdi«, ali kjer piše »Asfalt« uporabljajo dalje kot »mastiko« in dodaja v oklepaju »mastika« je neka rastlinska smola. Kar pa skazi docela 1. del knjige, je slab papir, radi česar bi bilo celo boljše, da bi bile vse slike izostale.

Toda tudi pri knjigah, ki so vsebinsko neoporekljive, kakor n. pr. pri dveh izdajah znane in priznane Reiserjeve »Fizike« iz 1. 1921., je papir v najhujšem kontrastu z res dobro vsebino.

Kljub vsem tem nedostatom pa nadkrijujemo tudi vse gori navedene knjige od daleč knjigo, na katero sem slučajno naletel pri iskanju srbsko-hrvaške korespondence, namreč knjigo Josipa Predića »Trgovska korespondenca za školsku i privatnu upotrebu« (Beograd, 1924.), ki je izšla v 7. izdaji, takrat s kratkim dodatkom nemške korespondence, ki izkazuje na vsaki strani od 20 do 30 slovenskih, pravopisnih, stilističnih in vsebinskih napak. Za ironijo pa je avtor pripomnil na zadnji strani: »Ispravke niso ulete, pošto u knjizi nema grešaka, koje bi se mogle razno tumačiti, i ako je možda ipak neka (!) previdjena to se mole stov. Čitaoci da ovo iznesu i isprave.«

Spridlo takih slučajev mora človek res z veseljem pozdravljati knjigo kakor ono, ki smo jo v naslovu omenili, in ki se nam že po zunanosti, še bolj pa po vsebini takoj prikupi. Papir je dober, (platnice bi sicer pač lahko bile nekoliko boljše in modernejše), slike so jasne in v enotnem slogu držane. (Le slika 40. je stavce po nerodnosti postavil pokonci). Tvarina je namenu primerno porazvrščena in jasno obrazložena, v skladu s predizbrano čitateljev, katerim je namenjena. Jezik je lep in ogleden. Priporočal bi pa avtorju rabo izraza »molekula« mesto gotovo manj rabljenega izraza »molekul«, saj je tudi v drugih jezikih (v italijanski in francoski) ta beseda ženskega spola, Hrvatje imajo takisto »molekulo« in celo Nemci rabijo čisto že »die Molekel« mesto »das Molekül«.

Na strani 10. pravi avtor, da je gostota »sorazmerno število«, kar pa ne more biti, ker ne gre za sorazmerje, temveč za razmerje med težo kakšne snovi in tezo enake prostornine vode.

Toda te malenkosti ne kvarijo dobrote knjige, ki bo gotovo s pridom znala nadomestiti prejšnji učni knjigi za mineralogijo in kemijo (Herletovo in Baebljerjevo), ki sta izginili s knjižnega trga.

Kar pa moram žal očitati pisca, je njegovo pomanjkljivo znanje fizikalne kemije. Kajti težko morem smatrati za »dapsus calami« stavke kakor sledeče. Na str. 124. piše avtor: »Množino elektrike, ki jo imajo vodikov ion, imenujemo elektroni«. Pravilno

bi moral reči »električni elementarni kvantumi«. Da je tudi avtorju elektron nekaj drugega, kakor po zgornji definiciji, izhaja že iz naslednjega stavka, kjer pravi: »Ker odvajamo cinkovi atomi vodikovim elektronom, pravimo...«

Na str. 125. čitamo: Snovi, ki prevajajo električni tok, so provodniki elektrike ali (!) elektroliti. Med temi nam je razlikovati dve skupini: elektrolite, ki jih električni tok ne (!!) razkaja, in take, ki se po električnem toku razkroje. One imenujemo molekularne prvake reda, te pa elektrolite drugega reda. Elektroliti prvaka reda so n. pr. kovine, grafit, za elektrolite drugega reda pa smo spoznali vodne raztopine kislin.

Elektroliti so pač provodniki elektrike, ne vsi provodniki elektrike pa niso elektroliti, zlasti ne kovine, ki se pri tem ne razkroje, kar bi bilo že v nesoglasju z izrazom »elektricitet«. Pač pa razlikujemo elektrike provodnike prvaka reda (tudi kovinske provodnike imenujemo) in provodnike druge vrste, h katerim prištevamo vodne raztopine kislin, baz in soli.

Tudi str. 179. prinaša veliko nejasnost. Tam piše namreč avtor: »Alfa-žarki (zakaj ne slovenski pravilno žarki alfa) se v magnetnem polju odklanjajo proti negativnemu polju.« »Beta-žarki (pravilno seveda žarki beta) se odklanjajo proti pozitivnemu magnetnemu polju...«

Iz prvega stavka bi nepoučen čitatelj lahko sklepal, da je v bližini še kak električni pol, iz drugega stavka pa mora biti tudi njemu jasno, da gre za magnetne pole, in to, kakor znano, ne privlačijo in odbijajo električnih teles, temveč odklanjajo le njihov tir, toda pravokotno na smeri silnic med obojema poloma.

Se nekje je avtor nejasen, namreč na str. 13., ko govori o kokosovi trdotni lestvici in pravi, da je vsak naslednji mineral za eno stopnjo težji od prejšnjega, kar bi znalo v čitateljih vzbujati domnevo, da je razlika v trdoti med dvema zaporednima mineraloma v lestvici enaka. Končno bi še z ozirom na debato, ki sem jo imel pred letom dni v »Edinosti«, citiral dobesedno krajši odstavek na strani 188 in 189.

»...do nedavna so zbog tega smatrali, da je nastanek teh snovi, imenovali so jih organske snovi, mogoče samo v organizmih živih bitij, in sicer pod vplivom neke tajne sile, ki so jo nazivali življenjsko silo — vis vitalis.«

»Leta 1828. se je neumornemu raziskovalcu Wöhlerju posrečilo na umeten način sestaviti neko snov živalskega izvora, se stoječo iz ogljika, vodik, dušika in kisika, s čimer je bilo prvič dokazano, da morejo tudi organske snovi nastati izven živih bitij. Od Wöhlerjevega odkritja do danes se je posrečilo umetnim putem sestaviti še celo vrsto drugih organskih spojin in tako je s tem nepobitno dokazano, da veljajo za nastanek organskih snovi isti zakoni kakor za nastanek anorganskih spojin. Po tej ugotovitvi torej nismo prav za prav več upravičeni strogo razlikovati organskih snovi od anorganskih, a kljub temu jih še vedno obrav-

navamo ločeno«. Omenim naj le še, da je knjigo založila »Jugoslovenska knjigarna«, prej »Katališka knjigarna« v Ljubljani in da je bila knjiga odobrena od ministrstva prosvete v Beogradu. L. Č.

NIKOLA ANDRIĆ

Ni dolgo od tega, ko je praznoval hrvatski publicist Nikola Andrić štiridesetletnico svojega literarnega delovanja. On je literarni zgodovinar, folklorist, filolog, dramaturg in — dober človek. Znano je, da je kot urednik feljtona pri »Narodnih novinah« bil edini, ki je svojim sodnikom poslal honorar. Andrić je bil rojen v Vukovaru in je študiral na Dunaju in v Parizu. Seznanil se je z različnimi evropskimi učenci. Ze kot dijak je bil urednik kulturne rubrike pri »Sremskem Hrvatu«. Preteklo je 40 let od tedaj, ko je objavil svoj prvi članek. Sam pravi, da je bila njegova največja sreča, ko je videl natisnjeno prvo svoje ime. — Literarnih razprav o domačih in tujih literaturah je pisal ogromno. Pozneje je prišel v Zagreb kot dramaturg Narodnega gledališča in izdajatelj narodnih pesmi v »Matici Hrvatski«. Izdal je dve zbirki pesmi (»Romance in balade« in »Predline in šaljive pesmi«), ki jih imenuje profesor Murko za najkritickejšo izdajo slovenskih narodnih pesmi. Spisal je tudi študijo »Viri stare kajkavske drame«, ki jo je jugoslovenska kritika toplo sprejela. Dalje zgodovino hrvatske literature od leta 1850—1860. Pri Narodnem gledališču je bil dvakrat dramaturg in enkrat intendant. Ustanovil je tudi Narodno gledališče v Osijeku z opero, opereto in dramo. To delo smatra sam Andrić za največje v teku svojega življenja. Za gledališče je prestil 60 dram v verzih in v prozi. V letu 1913. je ustanovil »Zabavno biblioteko«, ki je izdala do zdaj 401 zvezek. Nikola Andrić je tudi sodnik Jugoslovenskega leksikona. Znan je njegov potopis »Od Balkana do Montblanca«, ki se bere kakor roman. —fb—

NOVI ROMAN GORKEGA

Novi roman Maksima Gorkoga se imenuje »Delo Artamanovih«. Roman je obsežen, osebe, ki v njem nastopajo so tipične ruske in krepko risane. Vendar opažamo precejšnjo podobnost z osebam iz prejšnjih romanov Gorkoga; ta roman tedaj ni kakšna važna etapa v njegovem pisateljskem stvarjenju. Filozofijo romana je Gorki položil v usta Tihonu: »Vse te ljudi so pobrisali kot prah z mokro čunjo. Zaganje so pomislili... Grešili so in grešili — grehov je brez števil! Gledal sem in sem se čudil. Kdaj pride konec? Zdaj je nastopil njih konec. Masčevanje s svojo svinecno težo vas pritiska... To je težba na vso staro Rusijo, to je bistvena misel romana.«

Dejanje romana začne tam, kjer neha rusko podložništvo: Ilja Artamanov, bivši podložnik, pride s svojimi v mesto Dramov, da tam otvori tiskarno. Artamanov je krepak človek, ki svoji volji podvrže vse, vroč je in podjeten, moder in pozna ljudi.

To je prva generacija: bogato obdarjeni od matere narave živijo kot živali tjavendan in mislijo samo na nasičenje svojih strasti in želja. Naslednja generacija teh lastnosti nima več. Njegov sin Peter je dolgočasen človek, ki oteroto rokodolstvo le po silni nadljuje. Tretja generacija je slabša. Petrov sin Jakob je cinik in človek uživanja. Eden izmed njih je krvoses. Le Ilja, mlajši Petrov sin, se loči od drugih, obrne rodni hiši hrbet in se priključi boljševikom.

Ves roman je simbolična upodobitev stare Rusije, Gorki je v njem zavzel svoje stališče nasproti ruski revoluciji, stališče, ki se precej razlikuje od drugih ruskih stališč. Na vsak način je roman veliko, res lepo delo, ki ima polno vrednosti in lepoto.

— Bog naj te blagoslovi, kakor te jaz blagoslovjam, sin moj, za tvojo sinovsko ljubezen in tvojo udanost; notranji glas pa mi vključi vsemu pravi, da se bo vse razjasnilo in ti boš zopet srečen.

— Zdaj... — hkratu je umolknila, moči so jo nenadoma zapuščale in padla je na blazine. Na knezov krič sta prihiteli stara družabnica in sobarica. Takoj za njima je vstopil v sobo duhovnik, ki je prišel po bolnišnem naročilu.

Ko je pogledal kneginjo, se je duhovnik spustil na kolena ter začel moliti molitev za umirajočo. Raul je naslonil glavo na posteljo in zdelo se je, da nič ne sliši in vidi. Sele dotikljaj roke ga je prebudil iz otrpjenosti.

— Vstanite, sin moj, vaša mati je rešena pozemskega trpljenja, njena pravična duša je zadobila večni mir v nebesnih višavah.

Ko je knez zaslišal svečnikov glas, je vstal. Bil je ravno tako bled kakor pokojnica, toda njegove oči so bile suhe. Sklonil se je nad mrzlim obličjem one, ki ga je tako neizmerno ljubil. Nato se mu je pogled ustavil na odreenih prstih umrle, ki so tiščali križ. Previdno ga je vzela ven, snel veržico z maternega vrata ter jo nadel sebi. — »Ti me boš opominjal na mojo priadego,« — je zašepetal in pobožno poljubil hladne matrine ustne.

Nato je Raul s čudovitim zatajevanjem ukrenil vse potrebno za pogreb. Vsi so vedeli, kako je obževal mater, in so pričakovali izbruh žalosti; njegov zunanji mir, blede, brezumno obličje in njegove plamenete suhe oči so vzbudile pri drugih začudenje in bojazn. Opazili so tudi, da se je Raul skrbno izogibal žene in ves čas pogrebnih svečanosti ni ispragovoril z njo niti besede.

Nova knjiga.

V založbi »Nove založbe« je ravnokar izšel prevod Kiplingovega dela »Knjiga o džungli«. Iz angleščine prevedel J. M. Knjiga, ki jo diči lepa zunanja oprema, stane pri Risorta 20, vezana pa 30 dinarjev.

MALI OGLASI

BERLITZ-SCHOOL Via Fabio Filzi 23, pouk in prevodi v vseh jezikih. 333

ZLATARNA N. Borsatti & Piglio, Trst, Corso 47 (lekarina Rovis) popravila, prodaja in kupuje zlato, srebro po poštenih cenah. Govori se slovenski. 334

PIANINI harmoniji, avtomatični klavirovi, virji, n. v. i. z. jamčeni, iz prvotnih tovarn. Plačanje na obroke. — Riosa, Trst, Valdivio 24. 286

TRGOVINA zelenjave, vina in drugega, na zelo prometnem kraju, se prodaja. Zasluge jamčeni. Naslov pri tržaskem upravnistvu. 386

NOV AVTO za prevažanje pohištva si je nabavil Gasper Hvalič, špediter v Gorici, Via Vittorio Alfieri št. 5. 384

SLUŽBINJO, 14—15 letno, sprejem. Via Risorta 5, pekarna. 385

GOSPODARSKA ZADRUGA v Smarju pri Ajdovščini išče za svojo »ekonomsko trgovino« razprodajalca (oz. razprodajalca) če mogoče večjega zadruga književništva, plača po dogovoru, nastop službe z 10. aprilom.

NAJEM VZAME primerne družbene prostore Marijina Družba v Rojano, Termin avgust. Ponudbe pod »Društveni prostor« na upravnistvu. 387

LEŽEČI MOTOR, 12-15 HP v dobrem stanju, prodam pod zelo ugodnimi pogoji. Naslov pri upravnistvu. 388

ANT. JUG vjudno priporoča svojo krojaško delavnico, via Udine 65. 372

KROJASKI POMOČNIK išče dela. Naslov pove goriska uprava. 372

MODNI SALON se je otvoril v Gorici, Via Mazzini (prej via Municipio) 6. Velika izbira damskih klobukov zadnjih novosti. Preoblikovanje in popravila točno po naročilu. 380

18 LETEN pekovski delavec poštne družine, z dobrih spricvali išče službo v mestu ali na deželi, sposoben je tudi za trgovino mešanega blaga. Naslov pri tržaskem upravnistvu. 383

FERRO CHINA PIGATTI

Okrepčevalno sredstvo, predpisano od zdravniških avtoritet proti MALOKRVNOSTI, BLEDCI in za OKREVANJE 180

LEKARNA ZANETTI - TRST - Via Mazzini

E. PECENCO Stroji za šivanje, vezenje in pletenje, za dom in vsako obrtnijo. Potrebščine izgotovijo z motor, pogonom. Popravila. 352

TRST, Via Mura vecchia 3

— za magistratom —

— Brezplačen pouk v vezenju —

V dobro nana skladišča izdelkov „ALLE GRANDI FABBRICHE“

Trst, Corso Garibaldi 10 tel. 31-21

so dospele nove izbore

Izgubljenih oblek, površnikov, dežnih plaščev itd. zamaške, dečke in otroke.

Specijaliteta sportnih in mornarskih oblek in plaščev loden s kapuco za šolarje.

Bogata zalogu blaga za moške obleke.

Lastna krojačnica I. reda za naročila po meri, katera se izvršujejo z največjo natančnostjo.

Največja izbira vseh drugih potrebščin po najzmernejših cenah.

NB. Blago, ki ne odgovarja, tudi ako je naročeno po meri, se zamenja ali pa se vrne denar brez vsakega pridržka. (411)

SMILAJOD (Trpoški sok), izborno sredstvo proti arteriosklerozni, revmatizmu in težkemu dihanju, kašlju in kataru, uspešno čistilo sredstvo, posebno priporočljivo za osebe, stare nad 50 let, se prodaja samo v lekarni Castellonovich, Trst, via Giuliani 42 (paralelna ulica Via dell'Istria). 333

PRSI SIRUP priporočljiv proti kroničnemu kašlju in bronhialnim afekcijam, Stelkenica za odrasle L. 7.50, za otroke L. 5.—. Dobiva se samo v lekarni Castellonovich, Trst, Via dei Giuliani 42. 307

POROCNE sobe, parjen bukov les, masivne 1700.—, druge jako trpežne s pešba ali umivalnikom 2100. Türk, San Lazzaro št. 10. Pozor na naslov.

BABICA, avtorizirana, diplomirana, sprejema noseče, Adele Emerschitz-Schaezler, Farneto 10 (podaljšana Ginnastica), lastna vila, tel. 20-64. 211

BABICA avtorizirana sprejema noseče. Govori slovensko. Slavec, via Giulio 29. 352

BABICA diplomirana sprejema noseče. Beatrice Hradis, Via Madonnina 10. 377

Pristno belo brisko vino

Zaloga:

Via Commerciale 15

JE ORIGINALNO MAZIO

KURJA OČESA

DOBIVA SE VSEH LEKARNAR

FARMACIA SPONZA - Via del S. Pietro 18 - Trst

V prodajalni 255

Corso 20

se nadaljuje

fallimentarna razprodaja

PODLISTEK (5/)

V. I. KRIZANOVSKA:

NEMEZA

ROMAN

S tresočo se roko je Raul skril medaljon v žep ter se vrgel ves iz sebe v voz in ga velj pogratil dalje z največjo brzino.

Vkljub svoji slabosti je kneginja spoznala na Raulovem obličju, da se je zgodilo nekaj važnega in da hruje v sinovi duši strašna nevihta vkljub temu, da si je prizadeval zatajevati se.

Srčna materinska skrb je v hipu prebudila moči umirajoče. Z migljajem roke je velela vsem oditi iz sobe in ostala je sama s sinom. Prijela ga je za roko in mu rekla s slabim glasom:

— Drago moje dete, na obrazu ti berem, da si ravnokar doživel hud pretes; dokler te moram poslušati in ti svetovati, povej mi vse, kar ti teži srce.

Te besede so porušile Raulov potvorjeni mir. Skril je obraz v posteljne blazine in bridko zakokal; toda čez nekaj minut tega obupnega izbruha se je nadvladal, vzdignil glavo ter s tresočim se, pretiranim glasom povedal materi o svojem odkritju ter ji pokazal obeleževalni medaljon.

S solznimi očmi je strmela kneginja v ta nesporni dokaz izdajstva.

— Kaj nameravaš zdaj napraviti? — ga je vprašala po trenutnem molčanju.

— Ne ostaja mi drugega kakor pripraviti

razpoko in odvzeti tej nevhvalni ženski pravico nositi moje ime, — je izjavil ogorčen mož.

— Raul, če me ljubiš in če mi nečeš zagreniti zadnjih trenutkov življenja, ne boš napravil te sramote, — je rekla kneginja z mrzlično razburjenostjo. — Moja duša bi ne imela miru v grobu, če bi vse to blato leglo na naše neomadeževano ime; kako pa bi mogel zasenčiti čast starega grofa M., Antuaneta in njenega moža! Seveda, ne moreš več živeti v Valeriji, toda loči se od nje brez šuma ter ne osramoti pred svetom ne nje ne otroka, ki je nedolžen pri tem zločinu. Dragi sinko! jaz razumem tvoje trpljenje, vendar pa te vkljub temu rotim, da prepustiš masčevanje Bogu, odpusti, kakor je Kristus odpustil svojim sovražnikom, in Božje usmiljenje ti bo podelilo mir in pozabljenje.

Blede, prozorno bolniščno obličje je zaživelo, njene velike oči, goreče v nenavadnem bleasku, so se uprle v Raula s plamenito prošnjo. Snela je s svojega vrata zlato veržico, na kateri je visel križ in medaljon s tajinstvenim lističem, ter rekla z nežnim slabotnim glasom:

— Ali hočeš prisesti na ta križ svoji umirajoči materi, da nikdar ne napraviš te sramote?

Ta glas in pogled sta mladega človeka tako ganila in premagala, da se je spustil na kolena, pritiskal križ na ustne in poljubil nato materine obhajajoče se roke.

— Kakor mi je težko, vendar ne morem drugače, kakor da uslišim tvojo prošnjo; iz ljubim do tebe prisegam na ta križ in na ime svojega očeta, da bom molče prenašal svoje trpljenje ter se ne razporečim in ne zavrzem otroka.

Zarek nadzemskega vesolja je razsvetlil kneginjino obličje.

